

YENİ EKONOMİK TEDBİRLER VE TÜRKİYE SIĞIR YETİŞTİRİCİLİĞİNİN DURUMU*

Prof. Dr. Orhan ALPAN**

Giriş

Siğircilik, binlerce yıldan beri Anadolu halkının önemli bir varlığı ve geçim kaynağı olmuştur. Arkeolojik kazılardan elde edilen çeşitli çağlara ait siğir heykel, resim ve figürleri bu gerçeği yansıtmaktadır. Özellikle Hititler devrine ait belgelerdeki ay boynuzlu, iri yapılı, gelişkin adaleli ve kuvvetli siğir heykelleri hititler zamanında siğirin ekonomik bir varlık olduğu, küç ve kuvveti temsil ettiği ve halkın sosyal yaşantısı ile sanat hareketlerinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Aradan uzun yıllar geçmiş, bilim ve teknolojinin gelişmesi ile ulaşılan her yeni imkân eskinin önemini azaltmış ya da tarihe gömmüştür. Diğer bazı değerler yanında siğir varlığı ise önemini günümüze kadar korumuştur. Bugün Türkiye'de değişik yaş ve cinsiyette 15 milyon kadar siğir bulunmaktadır. Bu rakam ile Türkiye, dünya ülkeleri arasında oldukça üst sıralarda yer almaktadır (Tablo 1). Fakat gerek hayvan başına üretim, gerekse toplam üretim yönünden durum değişmekte ve Türkiye'nin yeri alt sıralara düşmektedir. Tablodaki ülkelerin coğrafi durumları dikkate alındığında Batı Avrupa'dan doğuya doğru gelindikçe hayvan başına süt ve et verimlerinin düşme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi :

Osmanlı İmparatorluğu zamanında siğirciliğin ıslahı konusunda sistematik bir çalışma yapılmamıştır. Siğirdan yararlanmada birinci sırayı onun iş verim gücü almıştır. Bu cümleden olarak öncelikle gerek tarım işlerinde gerekse harplere giden orduların ağırlıklarının taşınmasında kullanılmıştır. Süt ve et verimi ise ikinci, üçüncü sıralarda düşünülmüştür.

(*) A. Ü. Veteriner Fakültesi Zootekni Bölümü

Osmanlı devletinin çöküş yıllarında, ıslah çalışması bir yana, mevcut sığır varlığı hem sayıca hemde verimce geriye gitmiştir.

Tablo 1 : Çeşitli Ülkelerde Sığır Sayıları ve Hayvan Başına Süt ve Et Üretimi

Ülke	Sığır Sayısı (milyon)	Süt İneği Sayısı (milyon)	İnek Başına Süt verimi (kg)	Sığır Başına Karkas Ağırlığı (kg)
A.B.D.	111.2	10.8	5400	270
Türkiye	15.6	5.9	600	80
İngiltere	13.4	3.3	4850	260
İtalya	8.7	3.8	2800	220
Romanya	6.3	2.1	1950	145
Yunanistan	0.9	0.3	1850	200
İsrail	0.3	0.1	7000	200

Kaynak : FAO Production Yearbook, 1981.

Cumhuriyet Dönemi :

Cumhuriyetden sonra diğer konularda olduğu gibi ülkenin sığır varlığının ıslahı da ele alınmıştır. Daha Cumhuriyetin ilk yılında Karacabey Harası kurulmuş bunu on yıl içinde Çifteler, Çukurova ve Sultansuyu haralarının kuruluşları izlemiştir. Haralara verilen görev yüksek kaliteli damızlık hayvanlar yetiştirerek onları halkın istifadesine sunmak ve böylece halk hayvanlarının verim gücünü artırmak olmuştur. Hızla kalkınmak zorunda olan Türkiye'nin ihtiyacını yerli ırkların karşılayamayacağı görüşünden hareketle 1925 yılında Karacabey Harasına Avusturya'dan Montafon sığırları getirilmiştir. Harada bir yandan Karacabey Montafonu yetiştirilirken diğer yandan da halk hayvanlarının melezleme ile ıslahına geçilmiştir. İkinci Dünya Harbi yıllarında sığır ıslah çalışmaları büyük ölçüde durmuştur.

İkinci Dünya Harbi sonrasında sağlanan dış yardımlardan tarım sektörü de önemli bir pay almıştır. Ancak bu pay esas olarak bitkisel üretim alanında kullanılmış, hayvansal üretim ikinci plâna itilmiştir. Bununla beraber 1958 yılında Türkiye'ye Amerika'dan sütcü ve etci yeni sığır ırkları getirilmiştir. Sütcü ırklardan Holştaynların Marmara ve Ege bölgelerinde, Jerseylerin Karadeniz bölgesinde hem saf hemde melezleme ile yetiştirilmesine geçilmiştir. Her iki ırk da götürüldükleri bölgelerde başarılı olmuşlar ve halk tarafından tutulmuşlardır. Etcı ırklardan Anguslar Konya bölgesine, Herefordlar ise Kars bölgesine getirilmişlerdir. Ancak o zamanın şartlarında başarılı olamadıkları kanaatine varılarak yetiştirmeden vazgeçilmiştir. İlk zamanlar damızlık sığır ithalleri devlet

tarafından yapıp hayvanlar Hara ve Devlet Üretme çiftliklerine verilirken sonraları özel firmalar da ithal işine girmiş ve yurt dışından getirdikleri damızlık hayvanları özel işletmelere satmışlardır.

Türk hükümeti ile Dünya Bankası arasında varılan kredi anlaşması uyarınca 1970 yılından itibaren bu fonlardan yararlanarak damızlık sığır ithalleride yapılmaktadır. İthal edilen sığırlar özel şartlara sahip nüvelik işletmelere verilmiştir. Bu nüvelikler kültür sığır ırkları yetiştiriciliğinde önemli bir rol oynamaktadırlar.

Süt ve et üretimi :

Türkiye'de üretilen süt ve etin miktarları daha çok tahminlere dayanmaktadır. Çeşitli hayvan türlerinden elde edilen süt miktarı 1982 yılında 6 milyon ton ve et miktarı 1 milyon ton olarak tahmin edilmektedir. Batı ülkelerinde süt üretimi esas olarak sığırdan sağlanır. Türkiyede de eğilimin bu yönde olduğu görülmektedir (Tablo 2). 1950 yılında inek süütünün toplam üretimdeki payı %44 iken 1980 yılında bu oran %62'ye çıkmıştır.

Tablo 2 : Son 30 yılda Türkiye'de Süt Üretiminin izlediği gelişme (1000 ton)

Yıl	İnek Sütü	Diğer Sütler	Toplam	İnek Sütü %
1950	1382	1791	3173	44
1960	2248	1951	4200	53
1970	2551	1751	4302	59
1980	3421	2080	5502	62

Kaynak : DİE, Tarım İstatistikleri Özetleri

Et üretiminde de sığırın önemi giderek artmaktadır. Türkiye'de et üretimi için güvenli rakamlar EBK ve mezbaha kesimlerinden elde edilenlerdir. 1980 yılında 1 milyon tona yaklaşan et üretiminin 200 bin tonu, yani %20 kadarı mezbahalarda kesilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3 : Mezbaha Kesimlerinde Et Üretimi (bin ton)

Yıl	Sığır	Koyun	Toplam Et	Sığır Eti (%)
1950	33.3	41.0	88.8	38
1960	68.4	67.4	162.0	42
1970	95.3	82.2	219.0	44
1980	108.7	67.0	204.4	53

Kaynak : DİE, Tarım İstatistikleri Özetleri

Mezbaha kesimlerinde elde edilen et üretim istatistiklerine göre 1950 yılında 33 bin ton olan sığır eti üretimi 1980 yılında üç katın üzerinde bir artışla 1980 yılında 109 bin tona yükselmiştir. Sığır eti üretiminin toplam üretimdeki payı 1950 yılında %38 iken 1980 yılında %53 olmuştur. Esas büyük artış 1970-80 arasında yer almıştır. Demek ki halkın et tercihi, koyun etinden sığır etine doğru olmaktadır. Bunun nedenleri arasında sığır besiciliğinin Türkiye’de giderek gelişmesi, yaygınlaşması ve üretilen etin kalitesinin yükseltilmesi, sığır etine olan tercihin artmasında rol oynayan faktörlerin başında gelir. Önceleri daha çok yaşlı hayvanlar besiye alınırken son yıllarda besilik hayvanlar olarak gençler ve kültür ırk melezleri tercih edilmektedir. Bu durum et kalitesinin olduğu kadar karkas ağırlığının da artmasına neden olmaktadır. EBK kombinalarında 1970 yılından bu yana ortalama karkas ağırlığının 97 kg dan 1982 yılındaki 162 kg a kadar yükselmesi bu eğilimi açıklamaktadır (Tablo 4).

Tablo 4 : E.B.K. Kombinalarında 1970-80 yıllarında sığır kesimleri ve Karkas Ağırlıkları

Yıl	Kesim (1000 baş)	Karkas Ağırlığı (kg)
1970	182	97
1974	301	114
1978	330	155
1982	297	162

Kaynak : Et ve Balık Kurumu Kayıtları, 1983.

Türkiye sığır varlığı :

Türkiye’de yaklaşık olarak 15 milyon dolayında sığır vardır. Bunun %32 si Orta Anadolu’da bulunur. Doğu Anadolu Türkiye’nin hayvancılık bölgesi olarak kabul edilmesine karşılık sahip olduğu hayvan varlığı %18 kadardır. Bunun nedeni Orta Anadolu’nun çok daha geniş bir alanı kapsamasındandır (Tablo 5). Bölgeler üzerinden kültür ırk ve melezlerinin toplam sığır varlığına oranı Marmara bölgesinde %56 iken, Güneydoğu Anadolu’da bu oran yalnız %3 dür. Orta Anadolu, Türkiye ortalaması olan %18 değerine sahiptir. Konya ili %20 ile genel ortalamanın biraz üzerindedir (Tablo 6).

Türkiye sığır varlığının büyük bölümünü yerli ırklar oluşturur (Tablo 7). Yerli ırklar çevre şartlarına çok iyi uyumuş dayanıklı hayvanlar olmalarına karşılık verim düzeyleri düşüktür (Tablo 8). Güney Anadolu Kırmızı hariç yerli sığırlarda süt verimi 1000 kg, beside günlük ağırlık artışları 700g dolayındadır. Bu ortalamalar kültür ırk ve melez-

lerinde genel olarak süt için 3000 kg, besideki ağırlık artışı için 1000 g m üzerindedir (Tablo 9).

Tablo 5 : Coğrafi Bölgelere Göre Sığır Varlığı

Bölge	Bölge no	Sığır		Kültür ırk oranı* (%)
		Sayı baş) (1000 baş)	% (%)	
Orta Anadolu	1, 8, 9	5019	32	18
Doğu Anadolu	5	2897	18	11
Karadeniz	7	2653	17	28
G. Doğu Anadolu	6	2019	13	3
Ege	2	1479	9	36
Akdeniz	4	1007	6	36
Marmara	3	819	5	56
Toplam		15893	100	18

Kaynak : DİE, Tarımsal Yapı ve Üretimi, 1982.

(*) Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü Kayıtları, 1980.

Tablo 6 : Konya da Irklar Üzerinden Sığır Varlığı

İrk	Adet (Bin)	Oran (%)
Yerli Irklar		
Yerli Kara	250.0	61.5
Karışık	48.6	12.0
Diğer Irklar	15.6	3.9
Manda	8.6	2.1
Toplam	322.8	79.5
Kültür İrk ve Melezleri		
Esmer (Montafon)	67.2	16.6
Alaca (Holştayn)	15.1	3.8
Jersey	0.4	0.1
Toplam	82.7	20.5
Genel Toplam	404.5	100.0

Kaynak : Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü Kayıtları, 1982.

Türkiye'de iş gücü, süt ve etinden yararlanılan ve sığıra yakın bir hayvan olan Manda da bazı bölgelerde önem taşımaktadır. Sayısı bir milyon dolayında olan mandanın verimleri de düşüktür. Genellikle fakir çevre ve ekonomilerin bir hayvanıdır (Tablo 10).

Tablo 7 : Türkiye Sığır Irklarının Kompozisyonu

Genotip	Sayı (1000 baş)	Oran (%)
Yerli Irklar		
Yerli Kara	4778	30.5
Doğu Anadolu Kırmızısı	2637	16.9
Boz Irk	909	5.8
Güney Anadolu Kırmızısı	637	4.1
Karışık	3817	24.4
Yerli Toplamı	12778	81.7
Saf Kültür Irkları		
Esmir Irk	218	1.4
Siyah-beyaz alaca	158	1.0
Jersey	26	0.1
Kültür Toplamı	402	2.5
Melez Irklar		
Esmir Melezi	1539	9.8
Siyah-beyaz alaca melezi	543	3.5
Jersey Melezi	386	2.5
Melez Toplamı	2468	15.8
GENEL TOPLAM	15648	15.8

Kaynak : Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü Kayıtları, 1981.

Tablo 8 : Yerli Irk Sığırlarda Süt ve Besi Kabiliyeti

Irklar	Süt Kabiliyeti		Besi Kabiliyeti	
	Süt verimi	Süt yağı oranı	Besi süresi	Günlük artış (g)
	(kg)	(%)	(gün)	artışı (g)
Yerli Kara	885	4.9	170	625
Boz Irk	1159	3.8	112	811
Doğu Anadolu Kırmızı	1260	3.6	170	708
Güney Anadolu Kırmızı	2670	3.5	150	973

Kaynak : Alpan, 1973

Tablo 9 : Kültür Irk ve Melezlerinde Süt ve Besi Kabiliyeti

İrk	Süt Kabiliyeti		Besi Kabiliyeti	
	süt verimi (kg)	süt yağı oranı (%)	besi süresi (gün)	günlük ağırlık artışı (g)
Kültür Irkları				
Holştayn	3838	3.7	170	1061
Esmer Irk	2626	3.8	170	1060
Jersey	2555	5.7	—	—
Simental	2620	3.9	170	906
Melezler				
Esmer x Yerli	1940	3.8	120	1200
Holştayn x Yerli	2600	3.7	150	1040
Jersey x Yerli	2200	4.8	—	—

Kaynak : Alpan, 1973.

Tablo 10 : Dünya'da Manda Varlığı

Ülke	Sayı (bin baş)	Ülke grubu	sayı (milyon)
Hindistan	61.300	Asya	116.8
Çin	18.440	Afrika	2.4
Pakistan	11.547	Avrupa	0.4
Tayland	6.250	Güney Amerika	0.5
Nepal	4.150	Ortadoğu	3.8
Filipinler	2.850	Gelişmiş ülkeler	0.8
Endonezya	2.500	Gelişmekte olan ülkeler	119.7
Vietnam	2.300	Dünya toplamı	120.4
Burma	1.950		
Bengaldeş	1.600		
Mısır	2.347		
Türkiye	1.040		
Irak	228		
İran	220		
Romanya	228		
İtalya	89		
Yugoslavya	64		
Bulgaristan	52		

Kaynak : FAO Production Yearbook, Vol. 35, 1981.

Suni tohumlama :

Türkiye'de suni tohumlama uygulaması uzun yıllardan beri yapılmaktadır. Ancak sayısal olarak ulaşılan seviye 1983 yılında toplam inek varlığının yalnız %7 sine kadar çıkabilmiştir (Tablo 11). Gelişmiş ülkelerde bu oran %50 ile %100 arasında değişmektedir. Suni tohumlama, sığırcılığın ıslahında çok değerli bir araçtır. Bu aracın daha geniş çapta kullanılması yerli ırkların kültür ırklarına dönüştürülmesini hızlandıracaktır.

Tablo 11 : Sığır Suni Tohumlamasında Gelişmeler

Yıl	Tohumlanan İnek Sayısı (1000)	Toplam İnek Varlığına Göre %
1950	3.0	0.1
1950	42.6	1.1
1970	181.0	4.1
1980	226.6	3.8
1981	282.0	4.8
1982	358.5	6.0
1983	417.0	7.0

Kaynak : Vet. İşl. Gen. Md. Kayıtları, 1983.

Sığırların beslenmesi :

Türkiye'de sığırlardan sağlanan verimlerin, dolayısıyla toplam üretimin düşük olması nedenlerinin başında hayvanların beslenmesindeki yetersizlik gelir. Karadeniz bölgesi halk hayvanları üzerinde yapılan bir araştırmada ineklere günde 2 kg sanayi yemi verilmekle süt verimlerinin yılda 500 kg ile 1000 kg arasında artışlar sağladığı tesbit edilmiştir (Tablo 12). Bu sonuçlar göstermektedir ki Türkiye'de bugün elde bulunan sığır varlığının yalnız beslenme şartlarının düzeltilmesi ile süt veriminde %50 ye varan artışlar sağlanabilecektir.

Tablo 12 : Günde 2 kg Ticari Yem İlavesinin Süt Verimine Etkisi

İrk	Yem ilavesinden önce (kg)	Yem ilavesinden sonra (kg)	Artış (kg)
Yerli	1356	2034	678
Jersey x Yerli (F ₁)	2523	3092	569
Jersey x Yerli (G ₁)	1904	2952	1048

Yeni ekonomik tedbirler ve sığırılık :

Türkiye'de ekonomik hayatın yönlenmesinde esas rolü devlet oynamıştır. Karma ekonomik sistem yürürlükte olmakla beraber devletçilik daima ağır basmıştır. 24 Ocak 1980 kararları olarak bilinen ekonomik tedbirler, devletin ekonomiye bakış açısında önemli bir değişiklik getirmiştir. Bu değişiklik, ekonomik hayatın düzenlenmesinde piyasa şartları ve serbest rekabetin daha fazla söz sahibi olması şeklinde özetlenebilir. Böylece devlet, ekonomik hayatın düzenlenmesi için yaptığı destek, katkı ve sınırlamaları bir ölçüde kaldırmıştır. 12 Eylül yönetimi 24 Ocak kararlarını benimsemiş ve uygulamalara aynen devam etmiştir. 6 Kasım genel seçimleriyle işbaşına gelen yeni hükümet 24 Ocak tedbirlerini bir adım daha öteye götürerek, ekonomide liberalleşmeyi daha geniş kapsamlı olarak uygulamaya koymuştur.

Hayvansal ürünlerin başında süt, et ve yumurta gelir. Bu ürünlere 24 Ocak kararlarından önce de devlet desteği pek yoktu. Hatta belediyelerce et üzerine konan «*narh*» bir çeşit tavan fiyat uygulaması olmuştur. Türkiye'de pazar şartları tam olarak şekillenmediği için süt ve et üzerinde meydana gelen mevsimsel ve diğer etkiler zaman zaman üretici yada tüketicinin aleyhine olarak gelişmiştir. En azından çoğu bitkisel üretimin *taban fiyat* ve *destekleme* alımları ile güvence altına alınması çiftçiyi hayvansal üretimden uzaklaştırmıştır. Yalnız hayvansal üretimden değil hayvancılığa yönelik hayvan yemi üretiminden de uzaklaştırmıştır. Bununla beraber *Et ve Balık Kurumu*, *Yem Sanayi* ve *Süt Endüstrisi Kurumu* gibi kuruluşların Türkiye sathında yaygınlaştırılmış olması devletin hayvancılık alanına yaptığı büyük yatırımlar olmuştur. Pek çok tenkit etmemize rağmen bu kuruluşların hayvancılığa yaptığı yardım ve katkıyı da takdirle karşılamamız gerekir.

Sığırdan sağlanan ürünlerin başında süt gelir. Süt, üretilmesini izleyen kısa bir zaman içinde işlenmesi gereken, çabuk bozulabilen bir maddedir. Her ne kadar resmi ve özel süt fabrikalarının sayısı giderek artmakta ise de üretilen sütün büyük bölümü evlerde yada mandıralarda işlenmektedir. Mandıraların çoğu mevsimlidir. Süt üreticisinin ürettiği sütün satımı için bir garantisi yoktur. Bu durum yeni işletmelerin kurulmasında caydırıcı bir faktördür.

Batı ülkelerinde süt üreticisi için ürettiği sütün satma ya da satama sorunu yoktur. Sütün toplanması, işlenmesi ve pazarlanması işleri bölgesel ya da ülkesel kuruluşlar tarafından yerine getirilmektedir. Bu kuruluşların çoğunluğu üretici ve devlet işbirliği ile kurulmuştur. Bazıları da kooperatif statüsünde çalışır. Türkiye'de bu sistemin bugüne kadar gerçekleştirilememiş olması önemli bir gecikme yada kayıptır. Son

yıllarda yem ve diğer girdi fiyatlarının büyük ölçüde artmasına karşılık süt fiyatlarının düşük düzeyde kalması bir çok işletmenin zarar etmesine neden olmuştur. Damızlık hayvanların bile elden çıkarılıp kesime gönderilmesi yalnız sahibi için değil milli ekonomi için de kayıptır.

Sığırdan elde edilen ikici önemli ürün etdir. Et üretimi için genç erkek sığırlarla dişi ve erkek her yaşdan diğer sığırlar özel bir besiden geçirilirler. Türkiye’de sığır besiciliği yüzyıllardan beri yapılagelmıştır. Ancak modern anlamda sığır besiciliğine yeni yeni girilmektedir. Sığır besiciliğinin materyali sütcü işletmelerden satın alınan besilik hayvanlardır. Sığır besi işletmelerinde maliyetin büyük bölümünü yem oluşturur. İşletmelerin hemen tamamına yakını yemi dışarıdan satın aldıklarından besi maliyeti yüksektir. Türkiye’nin sığır eti üretim potansiyeli çok yüksektir. Bu potansiyelin iyi bir şekilde kullanılması ile et üretimi kısa zamanda bugünkü düzeyin iki katına çıkarılabilir.

24 Ocak kararlarını izleyen iki yılda bir yandan halkın alım gücünün azalması sonucu et tüketimi düşerken, diğer yandan 12 Eylül yönetiminin hayvan kaçakçılığını önlemesi sonucu et arzı artmış ve et fiyatları aynı kalmıştır. Aynı dönemde yem ve diğer maliyetler de büyük ölçüde arttığından bir çok besici güç durumda kalmıştır. 1982 yılında canlı sığır ve et ihracatının artması besicilik piyasasına bir hareket getirmiştir. 1981 yılında canlı sığır ve et olarak toplam ihracat 24 milyon dolar dolayında iken 1982 yılında 91 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 13). Canlı sığır ihracatının 1983 yılında sınırlandırılması sonucu toplam ihracat azaltılmıştır. Ancak et ihracatına küçük rakamlarla bile olsa girilmesi çok olumlu bir gelişmedir. Bu gelişmede 24 Ocak kararlarının büyük rolü olduğu bir gerçektir.

Tablo 13 : Canlı Sığır ve Et İhracı

İhraç Çeşidi	Birim	1981	1982	1983 (İlk on ay)
Canlı	1000 baş	41.6	142.2	55.4
	Milyon dolar	19.7	61.9	29.5
Et	1000 ton	1.7	12.3	11.5
	Milyon dolar	4.4	29.4	25.9

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret İstatistikleri

Sonuçlar:

1. Türkiye büyük bir hayvan varlığına sahiptir. Öncelikle bu potansiyelin değerlendirilmesi gerekir. Elde mevcut hayvanların besleme şartlarının yükseltilmesi ile verimde önemli artışlar sağlanabilir.

2. Kültür ırk ve melezlerin gerek süt, gerekse et verimleri yerlilerden bir kaç kat daha yüksektir. Ancak saf ve melez kültür ırkları, toplumun yalnız %18'ini oluşturmaktadır. Yerli ırkların kültür ırklarına dönüştürülmesi hızlandırılmalıdır. Böylece hayvan neslinin ıslahı yalnız üretim miktarını değil aynı zamanda ürünün (süt veya et) kârlılığını da artırır.

3. Yem üretiminin yetersiz olması hayvansal üretimin artırılması için önemli bir sınırlayıcı faktördür. Yem kaynaklarının geliştirilmesi modern ve kârlı bir hayvancılık için gereklidir.

4. Bir çok hastalık etkeni Anadolu toprağına yerleşmiş durumdadır. Hayvan hastalıkları bir yandan büyük miktarda hayvansal ürün kaybına diğer yandan hayvanların yapısal olarak geri kalmasına neden olurlar. Bu hastalıkların eradikasyonu için köklü koruyucu ve sağıtıcı programlar uygulanmalıdır.

5. Hayvancılığın çeşitli dallarında uğraşanlar biraraya gelerek sorunlarının çözümünde işbirliği yapmalıdırlar. Devlet tavrını açıkca ortaya koymuştur. Sorunların çözümünü devletten beklemek bugüne kadar zaman kaybına neden olmuştur. Bundan sonra devletten beklenen ümitler azaldığına göre hayvancılıkla uğraşanlar önce kendi aralarında güçlerini birleştirmelidirler. Bu birlikler devleti yanlarına alabilir ve batıda örnekleri olan büyük pazarlama kuruluşlarını gerçekleştirebilirler.

6. Türkiye'de hayvancılığın gelişme hızı son on yılda altmıştır. Bunda en önemli etken ekonomik şartlar olmuştur. İç pazara ek olarak dış pazar imkânlarının artırılması hayvancılığın geliştirilmesi için esastır. Yalnız iç pazarın gücü hayvancılığın ilerlemesine yeterli değildir.

Dış pazarlara girmede süt ve mamulleri için rekabet çok çetindir. Fakat et ve mamulleri konusunda Türkiye önemli avantajlara sahiptir. Bu avantajların iyi bir şekilde değerlendirilmesi lâzımdır.

7. Modern hayvancılık kuruluşları bilimsel gelişmelerle ilişkilerini artırmalıdır. Bu ilişkiler üniversiteler yani ilim kuruluşları aracılığı ile sağlanır. Böyle bir işbirliği hem işletmenin kârlılığının artmasını hem de üniversitelerde bilimsel gelişmelerin hızlanmasını sağlayabilir.

Literatür kaynaklar

1. Alpan, O. (1973): Türkiye'de sığır ıslahı ve yetiştiriciliği. TÜBİTAK IV. Bilim Kongresi, 5-8 Kasım 1973.
2. Anon. (1981): Production Yearbook. Food and Agriculture Organization. Vo. 35.
3. Anon. (1983): Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Hayvancılık İstatistikleri.